

Stella

Takis Würger

Traducció de Joan Ferrarons i Llagostera

Narratives

Stella

Narratives
119

Títol original: *Stella*

© 2019 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, Munic
Drets negociats amb Ute Korner Literary Agent – www.uklitag.com

© 2020 Joan Ferrarons i Llagostera, per la traducció

Idea de portada de Peter-Andreas Hassiepen.
© 2019 Carl Hanser Verlag GmbH & Co. KG, Munic

© Landesarchiv Berlin, per la imatge de portada:
Stella Goldschlag. C Rep. 375-01-07 Nr. 147 A2 B1 1 Foto 03

© 9 Grup Editorial, per l'edició
Angle Editorial
c. Mallorca, 314, 1r 2a B / 08037 Barcelona
T. 93 363 08 23
www.angleeditorial.com
angle@angleeditorial.com

Disseny de col·lecció: J. Mauricio Restrepo

Primera edició: setembre de 2020
ISBN: 978-84-18197-18-5
DL B 15165-2020
Imprès a Romanyà Valls SA

No és permesa la reproducció total o parcial d'aquest llibre,
ni la incorporació a un sistema informàtic, ni la transmissió en cap forma ni per cap mitjà,
sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per gravació o altres mètodes,
sense el permís previ i per escrit dels titulars del copyright.

Stella

Takis Würger

Traducció de Joan Ferrarons i Llagostera

Angle Editorial

Aquesta història és en part vertadera.

Els textos en cursiva s'han extret d'actes judicials
que es preserven a l'Arxiu Regional de Berlín.

Al meu besavi Willi Waga,
assassinat en una cambra de gas
l'any 1941 durant l'Aktion T4*

---

* Així és com es denomina el programa d'assassinat sistemàtic de discapacitats físics i mentals a Alemanya entre el 1940 i el 1945 (n. del t.).

L'any 1922 un jutge condemnà Adolf Hitler a tres mesos de presidi per alteració de l'ordre públic, un investigador anglès descobrí la tomba de Tutankamon, James Joyce publicà la novel·la *Ulisses*, el Partit Comunista de Rússia elegí Ióssif Stalin secretari general i jo vaig néixer.

Vaig créixer en una vil·la dels entorns de Choulex, un poblet proper a Ginebra, amb cedres a l'entrada, disset parellades de terra i cortines de lli a les finestres. Al soterrani hi havia una pista on vaig aprendre esgrima. A sotateulat vaig aprendre a reconèixer el vermell cadmi i el groc Nàpols per l'olor i vaig saber què se sent quan et bastonegen amb un picamatalassos de vímet.

A l'indret d'on vinc, quan et pregunten qui ets respons dient els noms dels teus pares. Podria dir que el pare dirigia una empresa fundada pel seu avi i que importava vellut de l'Índia. Podria dir que la mare era filla d'un latifundista alemany que va perdre les terres per culpa de l'armanyac. «Es va beure la hisenda», deia la mare sense perdre gota d'orgull. Li agradava

explicar que la plana major en pes de la Reichswehr Negra havia anat al seu enterrament.*

Als vespres la mare cantava cançons de bressol sobre estels fugaços i, quan el pare partia de viatge i ella bevia per ofegar la soledat, manava arrambar la taula del menjador a la paret, posava discs de goma laca i ballava valsos vienesos amb mi. Jo havia d'estirar molt el braç per arribar-li amb la mà a dalt de l'esquena. Deia que en sabia molt, de menar la dansa. Però jo sabia que mentia.

Deia que era el noi més maco d'Alemanya, tot i que no viéem pas a Alemanya.

De vegades em demanava que la pentinés amb una pinta de banya de búfal que el pare li havia regalat i deia que els cabells li havien de quedar sedosos. Em feia prometre que, quan em casés, pentinaria la meva dona. Jo mirava la mare al mirall, asseguda a ulls clucs, amb els cabells lluent. I l'hi prometia.

Quan venia a la meva habitació per donar-me el bona nit em posava les mans a les galtes. Quan sortíem a fer un volt m'agafava de la mà. Quan pujàvem a alguna muntanya i ella feia set o vuit glopets per celebrar el cim m'agradava que se'm repengés durant la baixada.

La mare era artista. Pintava. Al vestíbul de casa hi penjaven dos dels seus quadres, olis sobre tela. Un bodegó de gran format amb tulipes i räim. I una pintura petita amb una noia d'esquena amb els braços plegats per sobre el sacre. Solia mirar aquella imatge llargues estones. Una vegada vaig intentar creuar els dits com la noia del quadre. Però no me'n vaig sortir. La mare li havia pintat els canells en una postura tan anti-

---

* La Reichswehr Negra era una banda paramilitar clandestina que, amb el suport de l'exèrcit, actuà contra la República de Weimar (n. del t.).

natural que a qualsevol persona de debò se li haurien trencat els ossos.

La mare deia sovint que jo seria un gran pintor, però poques vegades parlava de com pintava ella. Quan es feia tard explicava com de fàcil li havia resultat pintar de jove. En aquella època s'havia postulat a l'Escola General de Pintura de l'Acadèmia Vienesa de les Arts, però va suspendre la prova de dibuix al carbonet. Potser també l'havien rebutjada perquè en aquell temps a penes admetien dones a les acadèmies. Sabia, però, que més em valia no preguntar-ho.

Quan vaig néixer la mare va resoldre que aniria a l'Acadèmia Vienesa de les Arts en lloc seu o, com a mínim, a l'Acadèmia de Belles Arts de Munic. Fos com fos, m'havia de guardar de l'Escola Feige-Strassburger de Berlín i de l'Escola Röver d'Hamburg, perquè eren un cau de jueus.

La mare em va ensenyar a agafar un pinzell com cal i a barrejar la pintura a l'oli. Jo m'hi escarrassava perquè la volia fer feliç, i quan estava sol continuava aprenent. Vam viatjar a París, vam mirar els quadres de Cézanne al Museu del Jeu de Paume i la mare va dir que quan pintes una poma l'has de veure com les de Cézanne. La mare em deixava donar la primera capa als llenços, recorriem els museus agafats de la mà i, quan ella lloava la profunditat cromàtica d'un quadre o en criticava la perspectiva, jo intentava retenir-ho tot. Pintar, no la vaig veure pintar mai.

*

L'any 1929 s'ensorrà la borsa de Nova York, el Partit Nacional-socialista obtingué cinc de noranta-sis diputats en les eleccions regionals de Saxònia i al meu poble arribà, poc abans de Nadal, un carruatge.

Lliscava sobre patins damunt la neu. Al pescant hi seia un desconegut que vestia un loden llarg verd fosc. El pare mai no aconseguiria trobar-lo, ni amb l'ajut de la gendarmeria. Tampoc no es va aclarir per què aquell home transportava un corn d'enclusa al pescant, al seu costat.

Devíem ser una dotzena de nanos i, de la plaça de l'església estant, fèiem punteria amb boles de neu al penell metàl·lic del campanar.

No sé pas qui va ser el primer a tirar contra el cotxer. Les boles de neu volaven en trajectòries creuades i s'esclafaven contra la fusta del carruatge. Una bola va tocar l'home a la templa; em vaig pensar que havia estat jo. Esperava que els altres nois em felicitarien. L'home no es va bellugar.

Va sofrenar el poni. Amb tota la catxassa, va baixar del pescant, va xiuxiuejar alguna cosa a l'animal i va venir cap a nosaltres. Quan va arribar davant nostre, vaig veure que li regalimava aigua fins al coll.

Érem joves, no vam fugir. Encara no havia après a tenir por. El cotxer duia a la mà un objecte de ferro, curt i fosc.

Diria que parlava en el dialecte del cantó d'Uri, un parlar que no se sentia gaire per la meva contrada.

—Qui és que m'ha tirat la bola? —va preguntar fluixet bo i observant-nos. Vaig sentir com la neu cruixia sota els meus peus. S'havia glaçat i brillava. L'aire feia olor de llana molla.

El pare m'havia dit que la veritat era un senyal d'amor. Que la veritat era un regal. En aquella època estava convençut que era així.

Era un marrec. M'agradaven els regals. Pel que fa a l'amor, no sabia què era. Vaig fer una passa endavant.

—He sigut jo.

La punxa del corn d'enclusa em va travessar la galta dreta

per l'articulació de la mandíbula i em va esquinçar la cara fins a la comissura dels llavis. Vaig perdre dos queixals i mig ullal. No en tinc cap record. El següent que recordo és que mirava els ulls grisos de la mare, que seia a la vora del meu llit d'hospital i bevia te amb aigüerent que se servia d'un termos. El pare estava de viatge.

—Estic tan contenta que no t'hagi passat res a la mà de pintar —va dir la mare mentre m'amanyagava els dits.

M'havien cosit la galta amb un fil amarat d'àcid carbòlic. La ferida s'havia inflammat. Al llarg de les setmanes següents em van péixer amb el brou de pollastre que la nostra cuinera feia cada dia. Al principi el brou em regalimava per la sutura.

La medicació em deixava atordit. Fins que no em vaig veure al mirall no vaig comprendre que amb l'esgalabrada del cotxer havia perdut la capacitat de veure els colors.

Hi ha gent que no distingeix el vermell del verd, però jo havia perdut tots els colors. El carmesí, l'esmaragda, el violeta, el púrpura, l'atzur, el daurat... per a mi no eren més que noms per a diferents tonalitats de gris.

Els metges parlaven d'acromatòpsia cerebral, un trastorn de la percepció del color que pateixen algunes persones d'edat després d'un atac de feridura.

Amb el temps es corregiria, van dir.

La mare em va posar un bloc de dibuix a la falda i em va dur una capsa de llapis de colors. L'havia feta enviar des de Zuric perquè poguéssim continuar les lliçons a l'hospital.

—Els colors se me n'han anat —vaig dir. Sabia com n'era d'important per a ella, la pintura.

Ella va tombar el cap de gairell com si no m'hagués sentit.

—Mama, perdona, però ja no... ja no veig els colors.

Va tornar amb un metge que em va fer mirar unes quantes imatges i em va administrar unes gotes als ulls.

El metge va dir a la mare que de vegades passava, això, que no n'hi havia pas per tant, que de totes maneres les projeccions del cinematògraf eren en blanc i negre.

—Perdona, mama —vaig repetir—, perdona'm, sisplau... Mama?

El metge va dir que era un miracle que el nervi facial hagués restat il·lès. Si hagués rebut, hauria perdut la parla i m'hauria caigut la bava. El metge va dir que era una criatura afortunada. La mare seia al meu costat. Bevia amb glops llargs.

*

La mare va enviar a Gènova un telegrama per al pare, que va venir de nit.

—És culpa meva —vaig dir.

—No hi ha cap culpa —va dir ell.

Es va quedar a l'hospital i va dormir al meu costat, en un catre metàl·lic.

La mare va dir:

—Què dirà la gent?

El pare va dir:

—Què se'ns en dona?

Quan la cicatriu em palpitava el pare m'explicava contes que havia sentit de viatge, quan anava a veure els comerciants de vellut de Peshawar. Em va regalar una capseta metàl·lica de Haifa decorada amb roses que tenia la tapa encallada i que, segons deia, compliria els meus desitjos si en fregava la vora tres vegades en sentit horari. La mare va dir que si

no ens desempallegàvem d'aquella andròmina se n'aniria de l'hospital.

D'aleshores ençà la mare amb prou feines em tocava. Quan sortíem a passejar i li volia agafar la mà s'enduïa un bon en-surt. Quan em donava el bona nit es quedava al pas de la porta i mirava per la finestra, encara que a fora fos fosc. El pare va tornar a sortir de viatge.

Un dia, poc després de l'esgalabrada, la mare va beure tant que va quedar estesa al terra del menjador i la vaig haver d'ar-rossegar amb l'ajut de la cuinera.

De nit la mare pujava tota sola als prats alpins i, quan era a casa, de vegades es passava dos dies seguits tancada amb els llenços. Jo tenia vuit anys i no sabia si era culpa meva.

*

Rere el convent dels framenors hi havia un llac que es va convertir en el meu indret preferit. Per una banda el tancava una paret molsosa, i per l'altra un espadat.

Em solia estirar al canyar i fumar cigarretes que feia amb el tabac que pispava dels cigars del pare. La cuinera em va ensen-nyar a pescar truites alpines servint-me d'un pal, una gansalla i un clau vinclat. En acabat, la cuinera netejava els peixos, els farcia amb una picadeta d'all i julivert i tot seguit els coïem al foc i ens els menjàvem bons i calents a la riba del llac.

La cuinera em va ensenyar a xuclar el nèctar de les flors de lilà.

Sovint l'ajudava a donar forma de trena als panets trenats i baixava el bidó de la llet del prat de pastura a casa. De vegades pescàvem el tel de la llet i ens el partíem.

A l'època en què altres nois feien amics i els convidaven a

casa, jo sabia que no ho podia fer perquè hi havia la mare. Si suportava la soledat potser era perquè no es pot trobar a faltar el que no es coneix.

La mare bevia àrac, que s'enterbolia quan el batejava amb aigua glaçada. Jo m'imaginava que bevia llet.

Al llac hi havia una passarel·la que s'hi endinsava. Els dies de sol cruixia. Un dia de tardor hi vaig anar a hora foscant, em vaig quedar dret a l'extrem de la passarel·la i vaig fer saltar pedres damunt l'aigua. Quan la cuinera i el pare no tenien temps per a mi i la mare es passava dies bevent i bevent em sentia invisible.

Vaig observar l'espadat del llac i em vaig preguntar per què mai no havia vist ningú saltar cingle avall.

Vaig escalar la paret de pedra agafant-me a mates d'herba i sortints de roca. De dalt estant podia veure el fons del llac i les algues que s'hi gronxaven. Vaig córrer fins a la punta de la roca i vaig volar pels aires. El cop contra les soles de les sabates va ser molt fort, l'aigua freda em va entrar sonorament a les orelles. Quan vaig pujar a la superfície em costava respirar, però vaig tenir prou aire per exhalar un crit. Vaig veure les onades que la meva caiguda havia provocat a flor d'aigua.

Vaig entrar a la cuina amb els camals dels pantalons gotejant pels rajols de terra. La cuinera estava amassant i em va preguntar a qui se li havia acudit. Jo no sabia què dir. Caure només es pot caure sol, vaig pensar. Em vaig arrambar a l'estufa calenta. La cuinera va picar amb la mà a les rajoles del marbre i va aixecar un núvol de farina. Em va donar una tovallola.

Aquell vespre el pare em va fer cridar. Quan era a casa solia ser a la biblioteca. Li agradava llegir, s'hi passava hores: novel·les russes, filosofia oriental, haikus.

Sabia que el pare i la mare no s'estimaven.

Entre els dits feia girar l'espiga d'una canya que havia collit a la riba del llac.

—Els frares diuen que has saltat —va dir el pare.

Vaig assentir.

—Per què?

No vaig dir res.

—Saps que el silenci de vegades és pitjor que una mentida?

Em va estirar cap al braç de la butaca.

Sentíem el tic-tac del rellotge.

—Per què és tan bonic caure, papa?

Va cavil·lar una estona. Va començar a cantussejar una melodia. Al cap d'uns minuts va parar.

—Perquè som ximpls —va dir.

Llavors vam guardar silenci.

Va sacsejar el cap. Vaig sentir el pes de les seves mans a les espatlles. Feia la mateixa olor que els llibres.

—Què passa, fill meu? Ja la conec, aquesta mirada.

—Està bé la mare?

Va respirar fondo.

—La mare... —abans de seguir va fer una ganyota—, la mare... Tot va bé. Sigues amable amb ella.

Vaig entendre què volia dir, i que era millor no dir res més. El silenci es convertiria en la meua manera de plorar.

—Ens en sortirem —va dir el pare, posant-me la mà al clatell.

Vaig assentir. Em va mirar. Jo sabia que continuaria saltant, sempre més.

*

Quan penso en l'agre del terrer em venen al cap els camps de gira-sols que s'estenien pels turons de darrere de casa fins a arribar al bosc.

La nostra cuinera deia que no li agradaven els gira-sols perquè no fan olor. Deia que atreuen les abelles amb la seva boniquesa, però que al seu interior no hi ha ni gota de nèctar, sinó una grana lletja.

Jo vaig córrer als camps de gira-sols per trobar-ne l'olor, i entre les flors em vaig adonar que la cuinera estava equivocada. Al pic de l'estiu, quan la calor escalfava el pol·len, els gira-sols feien olor, una olor suau, però jo la sentia. Després de conèixer-ne l'olor, de tant en tant deixava la finestra oberta durant la nit perquè me n'arribés la flaire.

Era important tenir un bon olfacte. Només d'arribar a casa, podia ensumar l'alcohol des del rebedor.

Vaig demanar a l'apicultor i a les jardineres de què feien olor els gira-sols, però ningú no ho sabia. Que pogués olorar aquelles flors em semblava qui sap què.

*

L'any 1934 la mare va beure una ampolla d'aiguardent de patata per celebrar la promulgació de les lleis de Nuremberg. No parava de servir-se. Jo seia al seu costat i comptava amb ella. Aixecava el got a la salut d'Adolf Hitler, que ella anomenava «Adolphe», com si fos francès.

Aquell vespre, mentre la mare dormia estesa al parquet de la sala de ball, vaig anar a la cuina. La cuinera seia al costat de l'estufa i plorava. Per consolar-se, menjava entre llàgrimes crema de mantega acabada de batre. Li vaig acariciar la galta com solia fer-me el pare quan era petit.

Passats uns quants dies vaig sentir d'amagat com la mare i el pare es barallaven. Ella li exigia que despatxés la cuinera, tot i que li agradaven molt les *kbales* que preparava per esmorzar.* La mare li va dir «porca jueva». El pare va contestar que no acomiadaria ningú.

D'aleshores ençà la mare a penes se separava dels seus llenços. Quan no pintava, els recolzava de cara a la paret a sotateu-lat. Ningú no els podia veure.

El vespre després de la baralla, el pare va venir al meu llit. Vaig fer veure que dormia, ell es va asseure de cames plegades als peus del llit i va dir:

—T'haig de dir una cosa, fill meu... —Va fer una pausa llarga. Vaig dubtar que volgués acabar la frase.— Hi ha de tot a la vinya del Senyor, saps? Merles, elefants... Déu viu en cada ésser, segons Lluc. Ho entens? N'hem de tenir bona cura, de tots els éssers.

Aquell to seriós m'incomodava. No vaig contestar. Em va pessigar el peu i va afegir:

—Ja sé que estàs despert.

*

L'any 1938 s'inaugurà a Berlín l'exposició itinerant *Art degenerat*, en una sola nit es calà foc a mil quaranta-sis sinagogues i oratoris jueus d'arreu d'Alemanya i a acaballes de l'estiu vaig anar al camp de gira-sols amb el fill de la cuinera. Ja érem prou

---

* En la cultura asquenazita, les *kbales* són pans fets amb farina, llevat, ous i oli que es mengen els sàbats i en certes festes (n. del t.).

alts per veure-hi per damunt de les flors. El fill de la cuinera era retardat, no sabia calcular, no era capaç de retenir res i no parava de mossegar-se el llavi inferior. Em queia bé.

—Que en sents l'olor? —li vaig preguntar amb una flor a la mà. El fill de la cuinera va sacsejar el cap.

Aquell vespre va fer una bona tamborinada, un llamp va partir un dels freixes del jardí i la pluja va ajeure els gira-sols. El jardiner va recollir les flors per salvar-ne les llavors, dient entre renecs que Déu era un cara de rata.

Les primeres gotes em van caure calentes al front mentre travessàvem el camp. Poc abans d'arribar a casa vam passar per una de les cruïlles del camí fressat. Un trencant duia a casa, i l'altre al prat de pastura.

Des que tenia memòria, per aquell paratge hi pasturava un boc que la pagesa d'allà tenia estacat a una tanca. A la vall tot-hom sabia que es deia Hieronymus.

Tenia el pelatge blanc i llarg, pertanyia a la raça de cabres de les glaceres. La claror dels cims feia anys que l'havia encegat. M'hauria agradat amanyagar-lo, però era massa mossegairaire. De bon dematí, quan anava a buscar la llet, algun cop li donava fulles dels esbarzers de casa.

Entre els vailets de la vall hi havia una prova de valentia que consistia a estirar les banyes d'en Hieronymus. Una vegada vaig veure com el fill del vaquer li ventava una cossa a la panxa.

El dia del xàfec la pluja ens espetegava a la cara. Vam fer embuts amb fulles d'auró i vam beure aigua de pluja. Esperava amb il·lusió arribar a casa per estar-hi calentó i perquè el pare no sortia quan feia mal temps. Vaig pensar en el que m'havia dit sobre els éssers de la creació i vaig alçar la vista per veure el paratge alpí a través de la pluja, més enllà dels prats. Aquell

matí havia vist el boc arran de la tanca. Els primers llamps van resplendir pel cel. El fill de la cuinera va arrencar a plorar. El vaig agafar per la mà i el vaig portar fins a la porta de servei de casa. Vaig girar cua sense badar boca i vaig arrencar a córrer sota la pluja.

—Trona —cridava el fill de la cuinera—, trona!

La pluja era calenta. La pujada no em va pas costar, però vaig relliscar un parell de cops.

Havia après a malfiar-me dels ulls i no em vaig estranyar de veure que al paratge alpí els llamps pujaven de l'herba cap al cel. Es va sentir un tro estrepitós. En Hieronymus s'havia ajocat arran de la tanca. Tenia el morro a l'herba i els ulls clucs, com si esperés la mort. Potser simplement dormia perquè la tempesta no li feia ni fred ni calor.

Vaig desnudar la corda que el lligava a la tanca. En Hieronymus se'm va acostar de cop. Em vaig quedar clavat. De vegades prens mal per fer el que és correcte. Em va queixalar la mà esquerra. Feia anys que estava esdentegat. Va tornar a mossegar, primer al buit, però després em va clavar mossegada a la mà dreta, que li estava allargant.

—Però si et duc fulles d'esbarzer!

La pluja li regalimava per aquell pelatge clar i aspre. Vaig estirar la corda. Li vaig posar la mà al morro. Ja no va mossegar més, es va quedar ben quiet. Potser ha desaprès el caminar perquè s'ha passat massa temps estacat, vaig pensar. Em vaig agenollar al prat, davant seu, i me'l vaig posar sobre una espatlla. Les seves costelles se'm clavaven a l'ansa del coll.

Era un boc eixut de carns, però pesava més que no m'havia imaginat. Podia a estable. Les cuixes em tremolaven.

—Perdona que no et protegís el dia que et van fer la guitza —vaig dir. Llavors li vaig explicar tot el que no explicava a ningú.

Com trobava a faltar la mare, encara que hi fos. Com d'invisible em sentia. Que no volia dir mai mentides, perquè era malgastar la vida. Tornant a casa vaig caure i em vaig pelar el genoll.

Quan vaig arribar al camí de cedres de davant de casa tenia els pantalons espellerengats i el fang se m'havia ficat sota les ungles. El boc m'havia mossegat el coll de la camisa.

El pare va córrer a trobar-me.

—Fill meu!

Quan em va abraçar, en Hieronymus va intentar mossegar-lo.

—Que no has vist els llamps?

Em vaig agenollar a la grava i em vaig treure el boc del damunt. El pare em va passar la mà pels cabells per eixugar-me'ls. Les llàgrimes em van pujar als ulls. Em vaig alegrar que amb la pluja no les veiés.

—Et podria haver matat un llamp —va dir el pare. Com és natural, es va adonar que plorava, perquè els pares ho veuen, això.

—Sí, s'ha d'anar amb compte —vaig dir.

Li volia explicar que macos que eren els llamps quan travesaven el cel i per què m'alegrava que hagués vingut el cotxer i per què de vegades n'estava més de la mare que no pas d'ell. No vaig dir res. Però llavors vaig bramar, tan sobtadament que el so de la meua veu em va espantar:

—Has trencat la paraula donada, papa!

—Què passa, fill?

—La veritat. Em vas dir que havíem de dir la veritat. Però dius mentides sobre la mare.

Li vaig veure el dolor a la cara. No li havia volgut fer mal. L'aigua de pluja era dolça. Em va agafar la mà i vam tornar a casa. Quan vam ser al rebedor, em va preguntar fluixet:

—Has vist mai un hibisc en flor?

Es va agotzonar davant meu, fent-se més petit que jo.

—La veritat és així, fill meu, com l'hibisc. Algun dia ho veuràs. A Egipte hi ha jardins que en són plens. Fa goig de veure. Jardins plens d'hibiscos. I l'hibisc pot florir de mil maneres diferents.

En Hieronymus va passar la nit al nostre hivernacle, on es va cruspir la meitat de la collita anual de carbassons. Durant la nit el vaig anar a veure. Em va deixar amanyagar-li el pelatge del coll.

L'endemà al dematí el pagès el va anar a buscar, em va donar la mà, es va disculpar un munt de cops i va dir que vigilaria que això dels carbassons no tornés a passar mai més. Va clavar uns quants ventallots a en Hieronymus entre les banyes.

Aquell any els membres de l'Associació Helvètica de Criadors de Cabres reflexionaren sobre quines races valia la pena de preservar, un procés que entrà als llibres d'història sota el nom de «depuració racial». L'associació qualificà la cabra del Simplon, a la qual pertanyia en Hieronymus, d'indigna de ser preservada.

A acaballes d'estiu el pare em va explicar que, poc després d'aquella tamborinada, el pagès s'havia endut en Hieronymus a prop de la bassa del suc i, des de dos metres de distància, l'havia apuntat amb una escopeta de repetició de dos canons i li havia clavat un tret al cervell.

Aquell mateix any la mare va fer venir un oculista de Munic. El metge va dir que les causes de la meua incapacitat per veure els colors no raïen pas en els ulls, sinó en el cap. La mare es

va pensar que l'únic que havia de fer jo era esforçar-m'hi més. Em va dur a sotateulat.

—Ara tot s'arreglarà —va dir.

Els seus quadres estaven recolzats a la paret. La mare va posar una capsa de pintures a la taula i en va barrejar els recipients. Llavors em va preguntar quin color hi havia a cada recipient.

Quan l'encertava, assentia. Quan l'espifiava, deia que fes el favor d'esforçar-m'hi més. Per a aquella lliçó es va posar les botines de muntar a cavall, que ella anomenava «botes militars».

Un dels primers cops que vaig pujar a sotateulat, va dir:

—Com a mínim el vermell, fes el favor.

Quan la mare havia begut de vegades aixecava el puny, però perseverava en el seu propòsit de no tocar-me.

Al cap d'unes quantes lliçons, va agafar un picamatallassos de vímet trenat que hi havia en un racó de sotateulat. Deia que li feia més mal a ella que no pas a mi. Alguna vegada em va tombar de cara a la capsa de pintures.

—Abans de sortir —deia—, fes el favor de rentar-te perquè ningú no sàpiga que has plorat.

Una vegada em vaig quedar així, tombat, amb el front tocant la pintura, i em vaig adonar que els recipients feien olors diferents. Les pintures eren de pigments naturals. El blau indi feia l'olor dels anyils de l'hivernacle, el groc Nàpols feia olor de plom, el vermell cadmi feia l'olor que desprèn l'argila a l'estiu, el negre feia olor de sutge, el blanc feia olor de guix.

Sobretot m'agradava l'olor del carbonet. Tret de les lliçons a sotateulat, la mare ja no em va donar més classes. Es van acabar les visites als museus.

Ara, quan la mare em feia reconèixer colors, m'inclinava fins ben a prop de la capsa de pintures. De vegades agafava els recipients amb la mà per poder-los olorar més bé. La mare ja no

em tustava tant. Un cop vaig encertar tres colors seguits. La mare em va acariciar un dit.

*

Cada dissabte a boca de nit, acabat el sàbat, la cuinera em premia la cicatriu de la cara amb un cataplasma de pericó, fins i tot anys després de l'esgalabrada. Deia que m'ajudaria a recobrar el bon aspecte. Aquells vespres la cuinera solia abraçar-me abans que me n'anés a dormir. Ho esperava amb il·lusió.

La cuinera era la dona més grassa que coneixia. Cada dia feia coques, a l'estiu amb mirtils, a la tardor amb pomes i a l'hivern amb ametlles. Deia que les seves coques eren massa bones per al personal de la casa, i com que per això sempre en sobraven, als vespres s'asseia a la vora de l'estufa, jugava al solitari i se les anava cruspint.

Un dia, després d'aplicar-me el cataplasma, es va asseure al tamboret de munyir, em va donar un platet amb dos bocins de coca de mel untats amb mantega i em va mirar de fit a fit.

—La gent de la casa diuen que sempre ets sincer.

No vaig dir res.

—És veritat —va insistir.

—Sí que ho és.

—Llavors sigues sincer amb mi.

La cuinera em va posar una mà al cap.

—Digues: estic grassa?

Em vaig alterar tant que vaig enforquillar i dur-me a la boca un tros de coca massa gros. Em vaig ennuegar, i quan la cuinera em va allargar un got de llet vaig estossegar i la llet em va sortir pel nas.

—Ja sé que soc un xic rodanxona, però vull dir: estic grassa?

Vaig assentir tan imperceptiblement com vaig poder.

Li va saber greu; no ho volia però me'n vaig adonar.

—Diries que és per això que no trobo cap altre home?

Vaig mirar a terra. Tenia setze anys i no en sabia ni un borrall d'homes i dones ni de com era que s'agradaven uns i altres. Em vaig arronsar d'espatlles. La cuinera em va agafar amb aquella mà tan suau que tenia.

—Sisplau, digue'm la veritat, Friedrich.

—Sí.

—Diries que estic sola perquè m'agrada tant menjar?

—No estàs pas sola.

—Però estic grassa?

—Sí.

Va fer un sospir.

—Gràcies —va dir.

—Però et sap greu.

El forn era calent, sentíem com hi petava la llenya.

—Callar és pitjor.

Ens vam quedar una estona asseguts als tamborets, mirant les flames del forn, on es coïa la coca dolça per a l'endemà, que es va anar enrossint de mica en mica fins que la crosta va començar a fumejar. Vaig agafar la pala de forner de la paret, vaig treure la coca del forn i la vaig posar sobre el marbre.

—Gràcies, noiet. Una mica més i s'hauria socarrimat.

Em va abraçar. Vaig fer com si no li veiés les llàgrimes.

*

L'any 1941, quan els tancs alemanys marxaren sobre Líbia en l'Operació Sonnenblume, la mare va hissar una bandera amb la creu gammada a la torre de casa. Va ser l'única vegada en ma

vida que vaig sentir cridar el pare. Primer, amb veu tranquil·la, el pare va manar a un dels mossos que tragués la bandera de l'asta. Llavors se'n va anar a l'hivernacle, va tancar la porta de vidre esmerilat i va deixar anar un crit que anunciava la fi del seu matrimoni.

Des que havia començat la guerra, la mare duia cada cop més sovint les botes de muntar i bevia fins que li fugien les paraules. Un dia al dematí me la vaig trobar al terra del rebedor, davant de la porta, immòbil. Vaig intentar despertar-la a crits. Va obrir els ulls i em va mirar, però no estava segur que em reconegués.

—Encara m'estimes? —va preguntar.

Llavors em va estrènyer el cap amb tots dos braços. M'abraçava tan fort que em costava respirar.

—Tot això em sap tant de... —va dir—. Tot això, tot, em sap tant de...

Em semblava tan bonic que em vaig perdre anant cap a l'escola.

De vegades desitjava oblidar durant el dia que la mare era a la terrassa de casa bevent àrac.

Però sabia que en aquells moments ningú no en tenia cura i que era el meu deure fer-ho. Algun cop, quan estava estesa a terra sense moure's, li vaig posar l'orella al pit furtivament per mirar si respirava.

El pare tenia problemes amb l'exportació de vellut per culpa dels embargaments comercials. Deia que se n'aniria a Istanbul a esperar que s'acabés la guerra, però que la vil·la de Choulex la conservaria. La mare es volia mudar a Munic i viure del patrimoni del pare. Jo volia viatjar i veure una mica de món. Va

ser idea del pare, que va proposar Teheran perquè des d'allà la guerra em quedaria molt lluny.

A l'estiu havia sentit parlar els mossos de quadra sobre els clubs nocturns clandestins de Berlín, sobre els bandarres de cantonada, la cocaïna, la font d'ivori d'un Grand Hotel i una negreta que cantava a l'interior d'una carrossa tirada per un estruç.

Un dels mossos havia treballat una temporada a Berlín recollint tifes de cavall i deia que se n'havia anat perquè ja no suportava el tarannà barroer i la parla matussera dels berlinesos, sempre tan descarats, segons deia, al punt que fins la perruquera te les cantava clares.

—Tots són mesells, allà. I les noies igual, no tenen cultura.

Aquell vespre vaig sentir el rumor per primera vegada. De nit, va dir el mosso, un camió de mudances entrava a Scheunenviertel, el barri jueu de Berlín, i se n'endua gent.

—I ningú no els torna a veure —va reblar el mosso.

—És veritat?

—És un rumor.

—I on és aquest barri?

Alemanya semblava ser el país dels vencedors. La Wehrmacht dominava Europa i era a les portes de Moscou. Els britànics havien suspès els atacs aeris sobre Berlín. Malgrat tot, Berlín encara era alguna cosa. Un indret on les perruqueres i tot deien el que pensaven.

Vaig preguntar al pare pels seus viatges a Berlín i em va dir que llegís Fontane. Vaig llegir-ne les novel·les que teníem a la biblioteca i també els epistolaris. En una carta que va escriure a Heyse l'any 1860, vaig llegir: «Per molt que ens burlem de

Berlín (i de bon grat admeto que la burla de vegades és merescuda), al capdavant no es pot pas negar que el que passa i deixa de passar aquí afecta directament les circumstàncies mundials. Ha esdevingut per a mi una necessitat sentir de ben a prop el brunzit d'aquest poderós engranatge, a risc que de tant en tant, com se sol dir, em faci rodar el cap.»

Aquella nit em va costar agafar el son pensant en la paraula «engranatge» i en el rumor sobre el barri jueu. Els alemanys eren, dins el meu cap, allò en què em volia convertir. Al cinema havia vist imatges de soldats marxant. No volia pas ser cap soldat, jo, però potser podria adquirir una part d'aquell vigor. Vaig preguntar al pare pel camió de mudances.

—També ho he sentit —va dir.

—Per què van explicant rumors, la gent?

—No ho sé —va contestar amb veu insegura—, potser és una zona grisa. Diria que... No ho sé. Encara hi ha d'haver alemanys bons. Potser la veritat mai no corre tant de perill com durant la guerra.

Es va tombar cap a mi i em va mirar.

—Ja sé què penses, fill meu.

El vaig mirar a la cara. Va intentar somriure, com si parlésim d'una fotesa. Em vaig adonar que el pare tenia por.

—No ho facis —va dir—, t'ho prego, ara no.

Al cap d'uns quants dies el pare i la mare es van reunir amb mi a la biblioteca, tot i que feia temps que ja no estaven junts.

—Em sembla que per començar faré una escapada a Berlín —vaig dir.

—Et sembla —va replicar la mare després d'agafar alè.

—Me'n vaig a Berlín.

La mare va riure.

—I què hi faràs, si es pot saber?

—Ho vull veure.

—Veure el què?

—I anar a classe de dibuix.

La mare va emmudir.

—Vols anar a classe de dibuix en plena guerra? —va preguntar el pare.

—Només serà un parell de dies.

—És massa perillós.

—Berlín és un lloc segur.

—Però estan en guerra.

—La guerra és a l'est, no pas a Berlín. Allà fa setmanes que no hi cau cap bomba.

—Però tanmateix és perillós.

—Me n'hi aniré, papa, ho haig de veure. Vull veure... aquesta zona grisa.

El pare va assentir i es va passar la mà per la barbeta.

Algú havia de separar els rumors de la realitat. En aquell moment em semblava que fer-ho era un acte de valentia.

—Però aquella ciutat és un cau de jueus —va protestar la mare.

Després de Nadal un cotxe fosc amb matrícula alemanya es va aturar davant de casa. En va sortir un home uniformat. Em vaig amagar a la pallissa i vaig observar com posava la mà al cul de la mare. Més tard la cuinera em va dir que la mare havia presentat aquell home com el seu nebot.

La mare va dir que es faria enviar el piano de cua i la roba.

La cuinera em va dir de part seva que continués els exercicis

amb la capsa de pintures. A la mare li havia trencat el cor que no li hagués dit adeu en persona.

Dos anys després la mare va morir cremada en un cobert de jardí durant un atac aeri sobre el Palau de Nymphenburg. El seu nebot diria que la mare havia begut tant que havia confós el cobert amb el búnquer.

El pare em va dir adeu amb un petó al front.

—Viu —va dir.

Semblava que volgués dir alguna cosa més, però no va afe- gir res.

Abans que m'acompanyés a l'estació, vaig pujar a sotateu- lat i em vaig acostar a un dels llenços que estaven recolzats de cara a la paret. Durant molt de temps m'havia preguntat què pintava la mare. Vaig girar el llenç cap al llum. Vaig anar al se- güent. Vaig anar girant tots els llenços, sense pressa. No hi ha- via res pintat.

Sobre la taula hi havia la capsa de pintures. La vaig agafar. Vaig anar al llac tot sol, vaig recollir un palet de la riba, el vaig fer petar contra la capa de glaç, encara prima, i vaig llençar la capsa de pintures a l'aigua.

GENER DE 1942 — S'atura l'ampliació de la xarxa alemanya d'autopistes. En el discurs de cap d'any adreçat al poble alemany, el canceller imperial Adolf Hitler reitera el seu compromís amb la pau i titlla de bel·licista el president nord-americà Franklin D. Roosevelt. Es cancel·len totes les activitats esportives d'esquí, incloent els campionats mundials de Garmisch-Partenkirchen, per tal de posar esquís a disposició de la Wehrmacht. Les temperatures baixen a Munic fins a $-30,5$ °C. El primer dels deu manaments nacionalsocialistes de Joseph Goebbels diu: «La teva pàtria es diu Alemanya. Estima-la sobre totes les coses i més en fets que no en paraules.» Als restaurants berlinesos s'introdueix un «menú de campanya» que conté mongetes i carn de cavall, suposadament semblant al que mengen els soldats al front. Benno von Arent és nomenat responsable del Reich per a la moda; la carestia de teles fa d'aquest càrrec tot un desafiament. El Comitè del Reich per al Pa Integral insereix un anunci en revistes que diu: «El pa integral és el més bo i saludable.» A Louisville (Kentucky), una minyona jove té un fill i li posa Cassius Marcellus Clay Junior. El general de les SS Reinhard Heydrich convoca una conferència a 7.290 km de distància, a Wannsee. És aquí que Adolf Eichmann, mecànic de professió, aixeca acta de com caldrà matar els jueus d'Europa. Quan enllesteixen el pla, els homes beuen conyac mirant el llac de Wannsee.

*

Vaig arribar a Berlín l'endemà de cap d'any, de bon matí. Havia esmorzat al vagó restaurant, uns ous durs massa cuits i amb gust de peix. Vaig caminar des de l'estació d'Anhalt fins a la Porta de Brandenburg. Els carrers eren amples i no es veia cap a on duien. Berlín podia a carbó, a sabó de resina, a estufa de gasogen, a cera d'enllustrar i a naps bullits.

Quan vaig entrar a un restaurant i vaig demanar una copa de Chasselas, la cambrera em va engegar un «què?» amb l'accent local.

La font d'ivori de l'hotel era més petita del que esperava. El cap dels grums em saludà amb la paraula «excel·lència». Em vaig alegrar que no em rebés amb la salutació hitleriana. A recepció hi havia un venedor de diaris i un florista rere sengles taulells. El cap de recepció vestia una levita, tenia els cabells ondulats i pentinats enrere i arrugues de preocupació. Em va saludar pel meu nom i amb una encaixada ferma.

Els grums duien frac i unes corbates lluent. L'ascensorista era manc d'un braç. Li vaig regalar el cistell amb les coques de mel. Quan l'home es va girar per donar-me la mà, vaig veure que a la màniga hi duia un braçal amb la creu gamada.

Em vaig instal·lar a la meva habitació. Al costat de la finestra que donava al sud vaig parar el cavallet que m'havia fet trametre per missatgeria juntament amb un bagul de roba. Els carbonets els havia dut a la bossa de viatge, dins d'una capsella vella de cigarrets folrada amb cotó que m'havia donat el pare.

Aquella mateixa tarda vaig anar a Scheunenviertel. Vaig observar els jueus ortodoxos, amb els barrets i els abrics negres, i em vaig estar fins a la nit a l'ombra dels fanals de gas. L'endemà vaig beure cafè de xicoira en un restaurant de Hackescher Markt mentre mirava per la finestra els cotxes que passaven. I l'endemà passat em vaig asseure a les escales de l'edifici de la

borsa fins que se'm van enfredorir els dits dels peus. No vaig veure cap camió de mudances.

El primer dilluns de l'any vaig anar, carregat amb una motxilla de cuir llis, a l'Escola d'Art Feige-Strassburger de Nürnberger Strasse, rere els grans magatzems Kaufhaus des Westens. La façana estava decorada amb un estuc que, per culpa de la humitat, s'engrunava en algunes parts.

Abans d'entrar em vaig aturar un moment a l'altra banda del carrer, pensant en la mare. També vaig pensar en el pare i en els mots de comiat que no havia pronunciat.

El pom de la porta era de llautó.

La senyora de secretaria duia els vidres de les ulleres enllepissats. Vaig dir que m'agradaria aprendre a dibuixar.

—Potser s'hi vol posar tot seguit?

—Així, sense més ni més?

—Avui hi ha un taller de dibuix obert, es treballarà un nu. Vingui tranquil·lament. L'únic que ha de pensar és quina perspectiva vol treballar.

L'aula feia olor de pintura a l'oli. Hi havia cinc persones assegudes davant de cavallets, dibuixant. Em vaig quedar un moment al pas de la porta, mirant la sala.

En un angle hi havia una estufa de ceràmica que, per culpa de la carestia de carbó, estava apagada. El meu alè es condensava en núvols. Al terra de fusta hi vaig veure taques grises, fruit de les persones que havien mirat de capturar la realitat en aquella aula. Els taulons de terra cruixiren, però ningú no em va mirar. Em vaig asseure davant d'un cavallet sense treure'm l'abric.

Tenia les puntes dels dits balbes. Me les vaig encalenticir amb l'alè i la cara se m'escalfà malgrat el fred. Tots els altres miraven endavant.